

Yıl: 2019  
Cilt:1  
Sayı:1

BİLİMSEL/HAKEMLİ

# ANADOLU AKADEMİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

**ANADOLU AKADEMİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ**  
**(BİLİMSEL / HAKEMLİ/ YILDA 2 SAYI YAYINLANIR)**

**CİLT 1 / SAYI 1**

**OCAK - 2019**

**SORUMLU EDITÖR VE İMTİYAZ SAHİBİ**

**Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KARACA**

Sakarya Üniversitesi

**TEKNİK SORUMLU ve EDITÖR YARDIMCISI**

**Doç. Dr. Özgür Demirtaş**

İnönü Üniversitesi

**BİLİM KURULU**

**Prof. Dr. A. Asuman Akdoğan** Erciyes Üniversitesi

**Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu** Atılım Üniversitesi

**Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal** Amasya Üniversitesi

**Prof. Dr. Mehmet Şükrü Akdoğan** Erciyes Üniversitesi

**Prof. Dr. Mehmet Marangoz** Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

**Prof. Dr. Mehmet Sezai Türk** Hacı Bayram Veli Üniversitesi

**Prof. Dr. Metin Işık** Sakarya Üniversitesi

**Prof. Dr. Nurettin Güz** Hacı Bayram Veli Üniversitesi

**Prof. Dr. Özkan Ertürk** Düzce Üniversitesi

**Doç. Dr. Kubilay Özyer** Gaziosman Paşa Üniversitesi

# Küreselleşme Olgusuyla Birlikte Büyüyen Terörizm

Elvin Abdurrahmanli

## Özet

Bu makale esasen Terör ve Terörist kavramının ne olduğunu, dünden bugüne terör olayları ve terörün ortaya çıkışını ve terörün yapılma amacının ne olduğunu kısaca anlatmaya çalışılmaktadır. Makalenin bir kısmında AB, BM, UNODC uluslararası sistemde mevcut olan kuruluşların teröre bakış açıları, terörle mücadele için ne gibi anlaşmalar yaptıkları ve ABD, Türkiye, Almanya gibi birkaç devletin terörle ilgili tutumlarından bahsedilmektedir. Makalenin bir kısmında küresel teröre örnek verilmekte ve uluslararası sistemde terörle mücadelenin hangi şekilleri olduğu açıklığa kavuşturulmaktadır. Terörün faaliyet şekilleri olan etnik ve “Dini İstismar eden Terör Örgütleri”, devlet terörü, narko terörizm ve siber terörizme örnek getirilmeye çalışılmıştır. Makalede Türkiye’yi yıllardır etnik terörle yıpratmaya çalışan Asala ve PKK terör örgütü hakkında kısa bir ön bilgi yer almaktadır. Makalede küreselleşme sonucunda büyüyen teröre örnek verilmekle ve küreselleşmenin ve terörün nasıl aynı tarihe denk geldiği üzerinde durulmaktadır. Makalenin son kısmında ise vekâlet savaşları ve Arap Baharı ile ilgili kısa bir bilgi verilmeye çalışılmakta ve Orta Doğu’da süper güçlerin adeta maşası haline gelmiş olan terör örgütlerinden bahsedilmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Vekâlet savaşları, Narco Terör, Etnik Terör, Siber Terör, Devlet Terörü, SİHA (Silahlı İnsansız Hava Araçları), BOP (Büyük Ortadoğu Projesi)

## Terrorisms Growth Along With The Globalization Case

### Abstract

This article is mainly about the concept of Terrorism and Terrorists, from the past to today the emergence of terrorism and the purpose of causing terror is explained briefly. EU, the UN, the UNODC international system perspective on terrorist organizations existing in terror of an agreement to fight and the United States, Turkey, some state terrorism-related attitudes, such as Germany. Some of the article gives examples of global terrorism and clarifies which forms of the fight against terrorism in the international system. Ethnic and religious terrorism, state terrorism, narco terrorism, and cyber terrorism are examples of terrorism. Turkey is trying to combat ethnic terrorism attrition is located a short preliminary information about ASALA and PKK terrorist organization in the article. The article focuses on the example of growing terrorism as a result of globalization and how globalization and terrorism coincide. In the last part of the article, we try to give brief information about proxy wars and the Arab Spring, and we talk about the terrorist organizations that have almost become superstones in the Middle East.

**Keywords:** Delegation wars, Narco Terror, Ethnic Terror, Cyber Terror, State Terror, SİHA (Armed Unmanned Aerial Vehicles), BOP (Great Middle East Project)

## Терроризм Растет Вместе С Феноменом Глобализации

### Резюме

Эта статья в основном касается концепции терроризма и терроризма, от прошлого до сегодняшнего дня возникновение терроризма и возникновение терроризма и цель цели террора пытаются кратко объяснить. ЕС в части статьи, ООН, международные перспективы системы ЮНОДК о террористических организациях, существующих в ужасе, что они заключили соглашение, чтобы бороться и Соединенные Штаты Америки, Турция, обсуждает ряд государственных, связанных с терроризмом отношений, таких как Германия. В одной из статей приводятся примеры глобального терроризма и разъясняются, какие формы борьбы с терроризмом в международной системе. Этническим и религиозным терроризмом, государственным терроризмом, нарком терроризмом и кибертерроризмом являются примеры террористической деятельности. Статьи этнический терроризм в Турции в течение многих лет работают убыли находится короткая предварительная информация о АСАЛ и РКИ террористической организации. Статья посвящена примеру растущего терроризма в результате глобализации и того, как глобализация и терроризм совпадают. В последней части статьи делается попытка дать краткую информацию о прокси-войнах и арабской весне, а также о террористических организациях, которые стали почти платформой для сверхдержав на Ближнем Востоке.

**Ключевые слова:** Войны делегаций, наркотический террор, этнический террор, кибер-террор,

государственный террор, СИНА (вооруженные беспилотные летательные аппараты), ВОР (проект на Ближнем Востоке)

## Giriş

Dünya'daki devletlerin sınırları belirlendikten sonra birçok devlet sınırlarını daha da büyütmek için savaşmış, çoğu devletler ise hedef ülkeyi uzaktan idare etmek için hedef ülkede yönetimi karıştırarak darbe yapmaya yönelmişlerdir. Fakat bazı devletlerse terörü kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak hedef olarak seçtikleri ülkede korku yaratma yoluna gitmişlerdir. Genel olarak terör örgütleri devletin yönetimine karşı savaşmak için bir araya gelirler ve kendilerini bir grubun, bir kısmın haklarının savunucusu olarak ya da özgürlük savaşçıları olarak adlandırırılar.

Terörist örgütler genelde iki türdür: Silahlı mücadele veren örgütler, bunlara PKK, ASALA, TALİBAN gibi terör örgütler dahildir. Diğeri ise siyasi mücadele veren örgütlerdir. İrlanda'da terör faaliyetlerinde bulunan İRA terör örgütünün de siyasi mücadele veren bir kolu vardır.

Terör saldırıları sık yaşanan bir devlette turizm potansiyeli düşmektedir. Türkiye gibi turizm üzerinden ekonomisini yöneten birçok devlet vardır. 2000'li yıllardan sonra başlayan terör saldırıları ve Arap Baharı'ndan sonra Orta Doğu'da turizm iflas derecesine gelmiştir. Genel itibariyle terör saldırıları Orta Doğu'nun petrol, doğal gaz kaynaklarıyla zengin ülkeleri olan Irak, Afganistan ve Suriye'de yapılmaktadır. Terör olayları artık uluslararası sistemde genelde uluslararası bir boyuta ulaşmış durumdadır. Irak, Suriye, Afganistan'da yapılan terör saldırıları sonucunda bu devletler ekonomik bir çıkmaza girmişlerdir ve bu devletlerde temel sorun petrol, doğal gaz kaynaklarının ekonomik yönden düzgün kullanılmamasıdır. Terör olaylarının hat safhada olduğu bir dönemde Orta Doğu'da Arap Baharı rüzgârının başlaması akla uluslararası aktörlerin rolünü getirmektedir. Arap Baharı'nın başlamasının sebebi Orta Doğu'da olan devletlerin halkı diktatör yönetimiyle idaresinden kaynaklanmaktadır. Devlet bünyesinde iş bulamayan kendine yer edinemeyen insanlar, bir zaman sonra devlet yönetimine karşı çıkarak siyasi örgütler kurmaya başlamakta ve bunun sonucunda devlete karşı siyasi ayaklanmalar görülmektedir.<sup>8</sup>

---

<sup>8</sup> Deniz Çağlar A, "Toplumsal Hareket Teorileri ve Ortadoğu İsyanları", Orion Kitapevi, Ankara, 2015, s.115

## Terör Kavramı

Türkiye’de terör kavramının tanımı TBMM tarafından Terörle Mücadele Kanunu’nun yasası kapsamında kabul edilmiştir. Bu kanun kapsamında terör kavramının tanımı şöyle belirtilmiştir<sup>9</sup>:

**Madde 1–** (Değişik birinci fıkra: 15/7/2003-4928/20 md.) “Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”

Terör kavramı üzerine uluslararası sistemde devletlerin ortak bir tanımı bulunmamaktadır.<sup>10</sup> Bunun asıl sebeplerinden ilki ise her hangi bir terör örgütünün farklı ülkelerin yasalarında terörle ilgili tanımı ve tutumlarından kaynaklanmaktadır. Örneğin PKK, ASALA, YPG, PYD, FETÖ gibi terör eylemi gerçekleştiren örgütler Türkiye’de terör örgütü olarak nitelendirilirken, Almanya, İsveç, Fransa’da bu örgütler siyasi örgütler veya “özgürlük savaşçıları” şeklinde değerlendirilmektedirler. Terrörist, kişilik olarak sosyal ortama uyumu güç olan, yaşam seçeneğini reddeden, her şeye karşı olmaya ve tüm yasakları sertlikle çiğneyerek kaldırmaya teşebbüs eden kişidir<sup>11</sup>. Terör içinde şiddeti barındıran ve ideolojik boyutlarıyla, sivil halkı doğrudan hedefleyen eylemler bütünüdür. Terörizmi terörden ayırt eden tek fark; siyasi hedefler doğrultusunda, sistemli bir şekilde terörü amaç ve hedefleri olarak kabullenerek kullanan bir politik yönetim şekli olmasıdır. Terörizm, terör yöntemlerini benimseyerek ve kullanarak halkın içinde korku, tehdit algısı oluşturmak ve en nihayetinde

<sup>9</sup> Terör tanımı., (1991). Terörle Mücadele Kanunu TBMM Erişim: 10 Ekim 2018.

<sup>10</sup> Hasret Çomak vd. ,Uluslararası Güvenlik, Beta Yayınları, 2016, 137.

<sup>11</sup> Deniz Ülke ARIBOĞAN, “Nefretten teröre”, Ümit yayıncılık, 2005, 129.

politik amaç ve hedeflerine ulaşmayı düşünme stratejisidir. Terör kavramının içeriğinde şiddeti, öfkeyi ve kıskançlığı barındırmaktadır.

Uluslararası hukuk alanına baktığımız zaman henüz tüm devletlerin ortaklaşa kabul ettiği genel bir terörizm tanımlaması maalesef yoktur. Fakat özelde devletlerin bu konu ile ilgili yasalarında, genelde ise uluslararası örgütlerin çeşitli sözleşme ve antlaşmalarında madde veya kısa bir tanım olarak geçen terörizm tanımlamaları mevcuttur. Mahir Kaynak terörizmi tam farklı ve boyutsal bir kavramda açıklamıştır. Kaynak'a göre: Terörist kavramı çok daha büyük bir organizasyonun küçük bir parçasından sadece biridir. Bir teröristin karşısındaki güçleri hiçbir şekilde yenmesi mümkün değildir.<sup>12</sup> Bu bakımdan terörist, belirlediği siyasi amaçlara ulaşmak için büyük güçlerin kullandığı küçük maşalardır. İsraili yazar ve araştırmacı olan Binyamin Natenyahu, terör kavramına başka bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Araştırmacıya göre terör: masum insanları bilerek ve isteyerek bilinçli olarak katletme şeklinde yorumlanmıştır.<sup>13</sup>

Bir insanın kendinden sebeplenen psikolojik sorunlarından dolayı şahsi düşünce ve fikirlerini karşısındakilere zorla benimsetme, kabullendirme çabasının bir parçasında törer eylemleridir. Bu durumdaki insanların anti-sosyal bir kavram anlayışının kendisinde oluştuğunu ve kendini diğer herkesten üstün gördüğünü ve yaptığı ve yapacakları eylem veya terörün doğru olduğu ve olacağı düşüncesi içerisinde eylemlerini gerçekleştirdikleri düşünülmektedir. Ayrıca yaptıkları eylem veya saldırılardan sonra katledilen masum insanların ölümünü kendi vicdan ve düşüncelerinde haklı çıkarmak için eylemlerinin kendi davaları uğrunda başarı elde etmek için yaptıklarını düşünmekle yetiniyorlar. Örneğin: PKK terör örgütü lideri olan Öcalan'ın çocukluk yılları onun kişiliğinin oluşumunda etkili olmuştur. Öcalan baskıcı bir aile ortamında yetişmiştir ve "örgüt lideri konumuna geldiğinde de baskıcı, otoriter ve despot bir kişilik" sergilemiştir<sup>14</sup>.

Terör ve terörist kavramları tamamen farklıdır. Terör bir grubun veya örgütün bilerek ve isteyerek birlikte planladığı bir saldırı eylemidir. Terörist ise: Bir terör örgütüne üye olmuş ve verilen emirleri bilerek ve isteyerek bilinçli şekilde uygulayan şahıstır. Terörist genelde verilen emirleri sorgulamaz ve uygular. Uygulamadığı takdirde veya uygulayıp da sonuçsuz

---

<sup>12</sup> Mehmet Sadi BİLGİÇ, "Terör ve Terörle Mücadele", BİLGESAM Yayınları, (2009). Rapor-17, 9-10.

<sup>13</sup> BİLGİÇ, "Terör ve Terörle Mücadele" 9-10

<sup>14</sup> Türkmen TÖRELİ, 2015, PKK Terör Örgütü (1978-1998), Türkiye Alim Kitapları Yayınları, (OmniScriptum GmbH & Co. KG) Saarbrücken, s. 70.

geri döndüğü zaman üstleri ve terör örgütü eylemleri karşısında sorumlu tutularak cezalandırılır. Terörün hükümet üzerinde etkisi şöyle özetlenebilir: Hükümetin bazı ekonomik çıkarlarını engellemek ve halkı huzursuz etmek, güvensiz bir ortamda yaşadığına inandırmak ve korkutarak halkı psikolojik etki alanına alarak halk üzerinden devletin politikalarına etki ederek kendi isteklerini kabullendirme çabasıdır.

Dünyada terörün güncel tanımı hakkında şunları söyleyebiliriz: Türkçeye Fransızcadan geçen "terör" yerine, Arapça kökenli olan "tedhiş" kavramı da kullanılmaktadır. 1789 Fransız İhtilalini izleyen 1793 Konvansiyon döneminde Jakoben yönetimce uygulanan sistematik şiddet politikası, siyaset ve hukuk alanlarında "terörizm" kavramının dogmasına yol açmıştır.<sup>15</sup> Türk Dil Kurumu Terör sözcüğünü, genel olarak aşırı bir duygu durumu sonucunda, kaba şiddet ve sert davranışlı eylemleri nitelendirir.<sup>16</sup> ABD’de ‘terörün’ tanımı ile ilgili araştırmalar FBI tarafından 11 Eylül olaylarıyla birlikte başlamıştır. FBI’ın resmi sitesinde terörle ilgili verilen tanımda “bir ülkenin halkını ciddi şekilde korkutmak veya sindirmek, bir hükümeti ya da bir uluslararası kuruluşu bir şey yapmaya veya yapmamaya zorlamak ve bunun yanında bir ülkenin ya da uluslararası kuruluşun siyasal, sosyal, ekonomik, anayasal, temel yapısını yıkmak veya işlemez hale getirmek amacı ile bir ülkeyi ya da uluslararası bir organizasyonu ciddi zarara uğratan kasıtlı eylemleri yapmaktır” şeklinde açıklamaktadır.<sup>17</sup> Terörü bir tehdit olarak gören FBI, Terörün aktif olarak yayılmasını 3 boyutta ele almıştır. Bu üç faktörün terörün geniş bir alana yayılmasına etki ettiği iddia edilmiştir.

**1. İnternet :** Uluslararası sistemde esas olarak programlar sayesinde mesajlaşma ve online canlı bağlantılı görüntüler sayesinde internet üzerinden geniş bir alan geliştirmeye çalışmışlardır.

**2. Sosyal Medya Kullanımı:** İnterneti kullanımının bir diğer kötü tarafı internet aracılığıyla yurt içinde ve yurt dışında özellikle Avrupa’da kendilerine destekçi bulmaya çalışmalarıdır.

**3. Homegrown Şiddetli Aşırılıkçı Destekleyicileri (HVES):** FBI, sadece yurt dışı ülkelerden gelen terör tehdidi ve saldırılarından korunmaya yönelmemiştir. ABD içinde grup haline gelmiş

<sup>15</sup> Gamze Helvacıköylü, “Terör nedir?”, TASAM yayınları, 2007  
[http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/515/teror\\_nedir](http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/515/teror_nedir) Erişim: 30 Eylül 2018.

<sup>16</sup> A. Ağaoğlu, Kelime “Terör”  
[www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_gts&kelime=TERÖR](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TERÖR) Erişim: 15.07.2018.

<sup>17</sup> Beril Dedeoğlu, “Güvenlik stratejisi”, İstanbul: Yeni Yüzyıl yayınları, 2008, 9-50



grupları veya ABD'ye dışarıdan Terör saldırısı yapmayı düşünen hedefleri bulmayı ve etkisiz hale getirmeyi bir amacı olarak görmektedir.<sup>18</sup>

İspanya, terörle mücadelede başarılı kabul edilen ve başarmanın da ancak demokratik uygulamalarla mümkün olabileceğini gösteren örnek ülkelerden birisidir. Uzun yıllar 'ETA' örgütüyle mücadelesi ona ulusal çapta bir deneyim kazandırmış, 11 Mart 2004 Madrid saldırısıyla da bu deneyimi uluslararası bir zemine doğru genişlemiştir. İspanya'da terör "güç kullanma zoruyla kendi isteklerini kabullendirmeye çalışma çabasıdır" şeklinde nitelendirilmektedir. Uluslararası sistemde en önemli kuruluşlardan biri olan AB'nin terör tanımı ile ilgili tutumu şu şekildedir: "ikiden fazla kişi tarafından yapılandırılmış, belirli bir süre önce kurulmuş ve terör suçları işlemek amacıyla hareket eden grup".

Birleşmiş Milletlerin Terörle Mücadele Yasamaları dahilinde AGİT'in ( Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) ev sahipliğiyle yapılan 2003 yılının 6 Mart tarihinde Birleşmiş CTC-in ( Milletler Terörle Mücadele Komitesi) Özel genel toplantısına istinaden Uyuşturucu ve Suçlarla Mücadele Dairesi olan yardımıyla (UNODC) Avusturya'nın Viyana kentindeki 2004 yılı 11-12 Mart toplantısının birinci gün konferansının sonuç raporunda kısaca devletlerin Terörle Mücadeleyle olan tutumunu şu şekilde ortaya koymuşlardır:

*Uluslararası, bölgesel ve alt bölgesel örgütlerin, Birleşmiş Milletler sisteminin organlarının ve uluslararası kurumların katılımcı temsilcileri olarak, 11 ve 12 Mart 2004 tarihlerin de Viyana'da toplandık, Hükümete ve insanlara en derin sempati ve başsağlığı diliyoruz. İspanya ve terörist saldırıların kurbanları ve aileleriyle dayanışma içindeyiz. Çeşitli görevlerimiz altındaki sorumluluklarımız uyarınca her türlü terörizmle mücadele etmek için güçlendirilmiş kararlılığımızı güvence altına alınız ve 11 Mart 2004'te Madrid'de gerçekleşen korkunç terörist saldırıyı en güçlü şekilde kınadı ve bu tür eylemleri, herhangi bir terör eylemi gibi, barış ve güvenlik için bir tehdit olarak değerlendirildi.<sup>19</sup>*

<sup>18</sup> FBI, Terrorism. <https://www.fbi.gov/investigate/terrorism>  
Erişim: 15.07.2018.

<sup>19</sup> United Nations Office on Drugs and Crime., (2004). *BM Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suçlarla Mücadele Dairesi (UNODC) tarafından düzenlenen 6 Mart 2003 tarihli Birleşmiş Milletler Terörle Mücadele Komisyonu (CTC) Özel Toplantısı raporu* Viyana. <https://www.un.org/sc/ctc/news/document-source/united-nations/unodc/> Erişim: 2.10.2018.

1937 yılının kasım ayına geldiğimizde Cenevre’de konferansta bir araya gelen devletler “Terör” kavramı ile ilgili birkaç anlaşmaya varmıştır. 1937 yılının 16 Kasım günü yapılan devletlerarası bu konferansta en önemli başlıklardan biri “Terörün Önlenmesi ve yok edilmesi” ile ilgili olmuştur. Konferans sonunda devletler nihai bir kararla Cenevre Sözleşmesi’ni imzalamışlar ve terör kavramını kısaca şöyle açıklamışlardır: “Her hangi bir devlete karşı yapılan o devletin yönetimini ve sarsmaya yönelik oluşan saldırılardır. Örgüt militanlarının masum sivil halkı hedef alması bir terör saldırısıdır.”<sup>20</sup>

### **Terörün Ortaya Çıkış Aşamaları: Tarihsel Süreç**

Terör dediğimiz kavramın ortaya çıkışı tahminen 2000 yıl ve daha ötesine kadar ki, zamanı kapsamaktadır. En eski terör örneği; Filistin’de (mö 66-73) iktidar mücadelesi veren mezhep mensuplarının (Scariiler) örgütler halinde yaptıkları ileri derecede eylemler olmuştur. 11-13. yüzyıllar arasında İsmail mezhebine bağlı olarak Hasan Sabbah liderliğinde olan Assasin (Haşîşiler) yürüttüğü terör eylemi, Hindistan da Thug eylemleri, daha yakın zamanlarda Amerika da 1865 yılından sonra çıkan Ku-Klux Klan örgütünün eylemleri, 1878-1891 arasındaki yıllarda bu ihtilalcilerinin terörleri veya 20. yüzyılın ilk yıllarında Makedon, Sırp, Ermeni, İrlanda gruplarının yaptığı otonom ve bağımsızlık için yapıldığı öne sürülen terör eylemleri bir örnek teşkil etmektedir. II. Dünya savaşında başlayan Rusya’da ki terör eylemleri ve 1947-de Hindistan’ın parçalanmasıyla oluşann eylemler, II. Dünya savaşı’ndan sonra ise Filistin iç savaşı, Kıbrıs EOKA; Cezayir de Fransızlara karşı yönetilen bağımsızlık mücadelesi veren FLN terör örgütünün eylemleri gibi eylemler sonucunda terörün ileri düzeyde korkunç bir saldırı yöntemi olduğunu söyleye biliriz. Mao, Castıro, Guevera şehir Gerillası yerine kır Gerillası taktiklerini esas almış ve geliştirmiştir. İsrail devletinin kurulmasında Yahudi örgütü terör eylemlerinden yararlanmışlardır. 1915-1918 yılları arasında Ermeniler Türkiye’de bir çok terör eylemi yapmışlar ve 1970’li yıllara gelindiğinde Asala Ermeni terör örgütü tekrar gündeme gelmiştir.

II. Dünya savaşından sonra iki kutuplu Soğuk Savaş döneminde bazı devletler terörü kendi devletlerinin bekası için bir amaç olarak kullanmıştır. 1990’larda SSCB’nin

<sup>20</sup> Emre Öktem, “Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları”, Derin Yayınları, İstanbul, 2011, s.15-16. (United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2004)

dağılmasından sonra iki kutuplu düzen bozulmuş ve terör eylemleri küresel terör eylemleri olarak adlandırılmıştır. İçerisinde DAESH, PKK, Taliban, El –Kaide, PYD, YPG gibi terör örgütlerinin bulunduğu bir çok terör örgütleri silahlı eylemler ve günahsız can alarak kendisini dünyaya duyurmaya çalışmıştır.

İnsanların teröre yönelmesinin arkasında 3 sebep vardır:

1:Psikolojik sorunlar yaşaması

Örneğin: PKK lideri Öcalan'ın kendisinin kaleme aldığı hayatıyla bağlı kitabında “din ve tanrı konusunda derin çelişki yaşadığımı” anlatmaktadır<sup>21</sup>. Yaptıkları terör eylemleri sonucu hayatlarını kaybeden sivil insanlar konusunda hiç bir vicdani sorumluluğunun olmadığını kabulleniyor

2:Küçük ve büyük suçtan hapis yattıktan sonra sabıka damgası olduğu için toplum tarafından kabullenmemesi iş bulmaması onu terör gruplarına suç örgütlerine iter

3: 1980’li yıllarda PKK gibi örgütlerin köylerden gençleri toparlayarak dağlara götürmesi ve örgüte üye yapmasıdır.

### **Dünya Devletlerinin Terörle İlgili Tutumu**

Terör geçmişe nazaran bugün ulaştığı boyutlarıyla yaşamı daha fazla kaynaklarıyla ileri derecede tehdit emektedir. Özellikle Amerika ve Avrupa devletleri olası komünist tehdidine karşı bir tutum sergilerlerken 11 Eylül’de ABD’ye gerçekleştirilen saldırılar sonucu devletler bir terör travması yaşamışlardır. 11 Eylül terör saldırıları sonucunda devletler güvenliklerini kaybettiklerini anlamışlardır. ABD ve Avrupa devletleri, yeni tehdit olgusunu radikal dinci teröristler olarak belirlemiş ve terörün kaynağını Orta Doğu’da görmüşlerdir. Diğer bir tehdit unsuru ise devletlerin birbirlerine karşı yaptıkları kontrespiyonaj hareketleri olmuştur. Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) tehdit unsurlarından korunmak için terörle mücadele, kontra istihbarat, uluslararası organize suçlar ve uyuşturucu kaçakçılığı, iç ve dış silah kontrolü istihbaratı masaları gibi çok alanlı konularda görev yapan birimler oluşturmuştur.<sup>22</sup> Bu kurumlar Amerika, güvenlik anlayışını yeniden revize etmiştir. Bu kararın

---

<sup>21</sup> TÖRELİ, PKK Terör Örgütü, s. 72.

<sup>22</sup> CIA, "CIA Hakkında"  
<https://www.cia.gov/tr/> Erişim: 30.09.2018.

belirlenmesindeki esas faktör BUSH doktrininin etkili olduğu da ayrıca söz konusudur. BUSH doktrini: uluslararası savaşlar, “önceden haber alma” veya “önleme” stratejileri üzerine belirlenerek idare edilmeyi kapsamaktadır. Dönemin ABD başkanı BUSH, 11 Eylül saldırılarının hemen ardından terörle ilgili yaptığı ilk konuşmada gerçekleşen bu stratejiyle kesin bir şekilde belirterek, kendinin ve devletin terörle mücadele ile ilgili kararlılığını dünya kamuoyuna sunmuştur:

*“Terörle mücadelemiz devam edecektir. Her ulus kendi bölgesinde Kararını versin. Ya bizimlesiniz ya da teröristlerlesiniz.”*<sup>23</sup>

Açıklaması ile tüm dünyayı net bir karar almaya zorlarken, terör tehdidinin her an var olduğunu da tüm dünyaya hatırlatmıştır. Realist görüşün etkinliği artarken, BM gibi idealist görüşlerin kararları etkililiğini yitirmiş ve idealist görüşün tekrardan tartışılmasına sebep olmuştur. Örneğin, İsrail’in güvenlik anlayışı üzerine Filistin sivil halkına karadan ve havadan operasyon gerçekleştirmesi ve bu durum sonucunda Birleşmiş Milletler okulunun bombalanması konusunda Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler bu saldırıyı sadece kınamakla yetinmişlerdir. Devlet güvenliklerini etkileyen diğer bir durum ise terör ve buna bağlı olan radikal dinci örgütlerdir. Bu durum soğuk savaş döneminden sonra gerçekleşen 11 Eylül saldırıları ile gündeme gelmiş ve dönemin ABD başkanı Bush ile açıklık kazanmıştır. Tehlikenin iki kutuplu devlet, komünist veya faşist hareketlerden ziyade radikal dinci terör örgütlerinden geleceği üzerine yoğunlaşmıştır. Genel itibariyle terör bir siyasi amaca varmak için yapılan eylemlerdir. Birçok devletler karşı oldukları stratejik veya politik problemleri olduğu devletlere stratejik politika uygulayarak taktiksel iç savaş çıkarmak için terör örgütlerine el altından destek veriyorlar. ABD-PYD (2016), Ermeni-PKK (1980-1995), Suriye-PKK (1980-1990) Pakistan - ‘El-kaide’ gibi örneklerde olduğu gibi çoğu devlet terör örgütlerine desteği devam etmektedir.

27 Nisan 2016-da 5 gazeteci ömürlük hapis cezası verildi. Bu 5 gazeteci Almanya’nın 2002-2008 yılları arasında Almanya silah fabrikasının Meksika ya gizli silah satması ve geri kalan silahlarınsa Meksika üzerinden İsrail’e ve diğer terör örgütlerine ulaştırılması hakkında olan devletin gizli belgelerini yayımlamakla suçlanıyorlar. Suçlanarlardan aktivist Jürgen Grasslin-in avukatı Holger Rotbouer açıklamasında Almanya Heckler Kochun şirketinin

<sup>23</sup> Andaç KARABULUT ve Filiz DEĞER, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım’a Genel Bakış”, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (2015): 74-76.

Meksika'ya yasa dışı silah satışı Almanya federal bakanlığı yazışmalarına dayanıyor.<sup>24</sup> Bu belgelerin aslı daha sonra Netzwerk des Todes (ölüm şebekesi) adlı bir kitap da yayınlanmıştı. 8 Temmuz 2016 tarihinde Berlin kentinde Almanya'nın İsrail'e silah satışını protesto amacıyla Yahudi anıtı önünde serbest gazeteci Martin Lejune tarafından düzenlenen gösteride Filistin bayraklarıyla Almanya'nın silah satışını eleştirdi. Konuşmada silahların tümünün 2014-de İsrail'in Gazze'ye karşı kullanıldığını düşüncesini savundu. Modern devrimizde dünya devletlerinin birçoğunun kendi strateji politikaları çerçevesinde terör örgütlerine silah satışı ve yardımı yaptığı, hatta kendi çıkar ve menfaati için bazı konumları verdiği ve yiyecek-içecek yardımı yaptığı da biliniyor.

Almanya başbakan yardımcısı Sosyal Demokrat Partisi (SDP) genel başkanı Sigmar Gabriel Bildam "Sonntag" gazetesine verdiği açıklamada; önceki Alman hükümetlerinin DAEŞ terör örgütü dâhil olmakla Orta Doğu'da ki, diktatörlere silah yardımları yaptığını açıkladı. Açıklamasından kısaca örnek: Silah satışının kökü 2003 yılında İRAK-ABD savaşına dayanıyor. O devirde Arap coğrafyasında ki, gibi düşüncemiz, düşmanımın düşmanı benim dostumdur deyip, DAEŞ, Taliban, El-kaide, PKK gibi örgütlere ve İRAK da bulunan Kürt aşiretlere ve diktatörlere silah sağladı. Almanyanın Hristiyan Demokratik Partisi (CDV) ABD-ile sıcak savaşa girmektense örgüt ve diktatörlere destekle ABD-i zayıflatmak düşüncesiydi. Almanya hükümeti Orta Doğu'da olan diktatör devlet liderleri ABD ile girdikleri savaşta kaybedeceklerini bildiklerinden dolayı ülkeyi terk etmemek için bu yardımları kabul edeceğini biliyordu. Diktatör devlet liderleri ABD ile girdikleri savaş da kaybettikleri gördüklerinde zaman küçük ve büyük çaplı terör örgütleri kurarak Almanya'dan aldıkları silahları bu örgütlere dağıttı. Diğer bir açıklama NATO'nun eski Avrupa komutanı ABD-li General Wesley Clark, CNN-ne verdiği demeçte müttefiklerimizin İŞİD, Taliban, El-kaide gibi terör örgütlerine silah mühimmat vererek cesaretlendirildiğini bildirdi. Hizbullah harekâtı genel sekreter yardımcısı Hüseyin Ramahi açıklamasında DAEŞ elinden kurtarılan bölgelerde ABD yapımı silah ve mühimmat ele geçirildiğini ve bununla da ABD-in Irak'ta istikrarı bozmaya çalıştığını ve ABD uçaklarının DAEŞ-in işgal ettiği bölgelere silah ve mühimmat attığını ve

---

<sup>24</sup> [BBC HABERLERİ](https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160427_alman_gazeteciler), "Almanya'da 'gizli belge yayımlayan' gazetecilere soruşturma talebi"  
[https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160427\\_alman\\_gazeteciler](https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160427_alman_gazeteciler)  
Erişim: 1.10.2018

sonrasında yanlışlıkla yapıldığını söylediğini ancak ABD-in sahip olduğu üstün teknolojinin bu tür hatalar yapmasının imkânsız olduğunu belirtti. Diğer bir önemli açıklamaysa İran Genelkurmay Başkan yardımcısı Mesut Cezair'i tarafından yapıldı. Açıklamayı kısaca teyit edersek DAESH terör örgütünün CIA tarafından kurulduğu hatta bununla ilgili belgelerin kendilerinde bulunduğunu iddia etti.

DAESH-le ilgili diğer bir gelişme 1 Haziran 2015 tarihinde yaşanmıştır. Londra'da bir dava görülür. Davanın içeriği ise; ‘İsveçli Bherlin Gildo adlı şahsın Suriye de terörist faaliyet yürütmek ve birkaç terör olaylarında adından yakalanarak yargılanması idi. Dava sonucunda hakem heyetinin verdiği kararsa İsveçli terör zanlısı olan Bherlin Gildoya müebbet hapis cezası oldu. Fakat bu kararın ardından zanlı kendisinde mevcut olan gizli belgeleri hakem heyetine vermesi için izin istedi. Daha sonraki duruşmada İsveçli terör suçlusunun mahkemeye sunduğu belgelerde Büyük Britanya'nın Secret Intelligence Service(Gizli Haberleşme Servisi) ve ya diğer adıyla Mİ6 (Military Intelligence – Askeri İstihbarat bölüm 6) olarak bilinen servisle ABD Dış İstihbarat birimi olan CIA ( Central Intelligence agency- Merkezi İstihbarat Teşkilatı) ile birlikte DAESH-İŞİD örgütünün kurulmasını tasdik eden belgelerdi. Hakem heyeti mahkemeye sunulan belgeleri gördükten sonra davanın serencamı birden-bire değişti. Gildo'nun belgeleri beklenmeden ani şekilde mahkemeye sunması hem mahkemeyi, hem de Batıyı son derece rahatsız eder. Bunun üzerine terör zanlısının davası kapatılır ve dava düşer. Adaletin küçük düşmesi umurunda olmayan hakem ve hakemler heyeti ‘istihbarat servislerinin’ mahcup düşmesini engellemek maksadıyla dava kapatılır ve Bherlin Gildo serbest bırakılır.’<sup>25</sup> Guardian Gazetesi Londra'da ki davayı böyle naklediyor:

*‘İrak'ta ortaya çıkan sonra diğer devletlerin desteğiyle Suriya başta olmak üzere bölge ülkelerine yayılan DAESH-İŞİD eski ABD başkanı G.Bush ve eski Büyük Britanya Başbakanı T.BLAİR tarafından İRAK işgali sırasında kurulduğundan bahsediyor. Londra The Guardian gazetesinin yazarı Seumas MİLNE o yazısında ABD ve Birleşik Krallığın DAESH-İŞİD kurulmasının yanı sıra yükselişinde de büyük rol aldığını ve onun yanında aynı şekilde El-kaidenin aynı şekilde aynı devletlerin desteğiyle bir zamanlar büyüyüp gelişmesinde yardımcı olduğundan bahsediyor.’<sup>26</sup>*

<sup>25</sup> Gilbert Guillaume, ‘‘Terrorism and International Law’’, International and Comparative Law Quarterly, Oxford, (2004): 537-548.

<sup>26</sup> Richard N. T, "Terror trial collapses after fears of deep embarrassment to security services".

Tony Blair 2007 yılında görevi [Gordon Brown](#)'a devretmesinin üzerinden 3 yıl geçtikten sonra 2010 yılında kendisine soruşturma açıldı. Soruşturma, Tony Blair'in 2003 yılında Irak Savaşı ile ilgili kamuoyundan bilgi saklamak ve kamuoyunu yanlış yönlendirmek ile itham edilmiştir. 2003 yılında [Irak](#)'ın işgali için, [dönemin Amerika Birleşik Devletleri](#) başkanı [George W. Bush](#) ile karar veren Tony Blair [İrak Savaşı](#)'na dair yayımlanan ve 2,6 milyon kelimededen oluşan [Chilcot Raporu](#)'nda adı sık geçen isimlerden biri oldu. [İngiltere](#)'de bir komisyon tarafından 7 yılda hazırlanan bu rapor, Irak Savaşı'na dair en kapsamlı rapor olmak özelliğini taşımaktadır. Raporla ilgili yaklaşık iki saat süren bir basın toplantısı yapan Blair, [verdiği demeçte Irak Savaşı](#)'na katılmanın 10 yıllık başbakanlık döneminde aldığı en zor karar olduğunu söyleyerek ilaveten bu kelimeleri kullandı:

*"Bu karar nedeniyle bugün bütün sorumluluğu, herhangi bir istisna veya mazeret olmaksızın kabul ediyorum."<sup>27</sup>*

Bu ifadeleri kullandı. Irak harekâtın da hayatını kaybeden İngiliz askerlerinin yakınlarından bazıları Tony Blair'in yargılanmasını istedi. Blair'in eski [İşçi Partisi](#) Lideri olmasından dolayı İşçi Partisi Lideri [JEREMY CORBYN](#) açıklanan rapor sonrası partisi adına özür diledi. "Raporu hazırlayan komisyonun başkanı Chilcot ise "Askeri harekât belki sonra gerekli olabilirdi, ama Saddam Hüseyin 2003 yılında acil bir terör tehdidi değildi" ifadelerini kullandı"<sup>28</sup>. Terörün sınır aşan bir hal alması durumunda uluslararası terörizm ile karşı karşıya

---

<https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jun/01/trial-swedish-man-accused-terrorism-offences-collapse-berlin-gildo> Erişim: 30.09.2018.

<sup>27</sup> BBC Haberleri, "Tony Blair'in Irak ifadesi".  
[https://www.bbc.com/turkce/multimedya/2010/01/100128\\_live\\_inquiry\\_tony\\_blair](https://www.bbc.com/turkce/multimedya/2010/01/100128_live_inquiry_tony_blair) Erişim: 30.09.2018

<sup>28</sup> BBC Haberleri, "Chilcot raporunda Blair'e sert eleştiriler"

[https://www.bbc.com/turkce/dunya/2016/07/160706\\_iraq\\_chilcot\\_rapor](https://www.bbc.com/turkce/dunya/2016/07/160706_iraq_chilcot_rapor)  
Erişim: 30 Eylül 2018

kalınır. Ancak son dönemde 'uluslararası terörizm' kavramı daha çok birden fazla ülkeyi hedef alan veya birden fazla ülkede aynı anda birbirine yakın eylemlerde bulunan terörizmi anlatmak için kullanılmaktadır. Terörizm ihtiyaç duyduğu maddi kaynaklara daha çok yasa dışı faaliyetleri ve dış yardımlar vasıtasıyla ulaşmaktadır. Gelir kaynakları şu şekilde özetlenebilir:

1. Dış yardımlar
2. Uyuşturucu ticareti
3. İnsan kaçakçılığı
4. Büyük çaplı soygunlar
5. Haraçlar
6. Zorunlu bağışlar
7. Bağışlar
8. Diğer her türlü kaçakçılık
9. Diğer gönüllü katkılar

Yukarıda gösterilen kaynakları terör örgütlerine sağlayan gruplar veya vakıflar organize suç işlemiş olurlar. Bir çok ülke [terör örgütü olarak tanımladığı kuruluşların](#) listesini yayımlar. Bu listeler bazı ülkelerde yıllık yenilenirken, bu süre daha uzun vadeli veya kısa vadeli olabilir. Uzun dönem aralığı, 1-5 yıl arasındadır. [BM Güvenlik Konseyi](#), belli zaman aralıklarıyla belirli kişi ve örgütlerin bir listesini hazırlamaktadır. Belli aralıklarla bu listelerdeki örgüt isimleri değiştirilebilir veya güncellenebilir. Terörün faaliyet türleri 4 başlıkta incelenir.

- Dini İstismar eden Terör Örgütleri
- Devlet terörü
- Narko terörizm
- Siber terörizm

#### **Etnik veya Dini İstismar eden Terör Örgütleri:**

Her hangi bir dini su-istismar ederek, kullanarak terör saldırısı yapmaktır. Yakın tarihe baktığımızda DAESH, Taliban, Hizbullah, İslami Harekât Örgütü gibi terör gruplarını örnek gösterebiliriz.<sup>29</sup> Dini kullanarak belli bir ideolojide insanları sözde din ve birlik çatısı altında

<sup>29</sup> Ali Kuyaksil, Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dini Kavramlar, ASSAM dergisi, (2014) 85-87.



birleştirmeye çalışan bu terör örgütleri dini kendilerine göre uygulamaya çalışmaktadırlar. Aslında bu tür “Dini İstismar eden Terör Örgütleri” kendi çıkarlarını korumak için dini ve şeriat kanunları adı altında insanları katlederek, devletleri güçsüz hale getirerek kendi amaçlarını hayata geçirmeye çalışmaktadırlar. Etnik terör Türkiye’den de yan geçmeyerek etkisi altına ala bilmiştir. Etnik terör Türkiye için tehdit nitelin de bir terör türüdür ve Halen devam eden terör tehdit listesinin başındadır. Türkiye 43 yıldır etnik terörle mücadele ediyor. Türkiye ASALA ve PKK gibi terör örgütlerinin saldırıları karşısında etnik saldırılara maruz kalmıştır. PKK terör örgütünün ilk terör eylemi olarak tarihin kanlı ve tozlu sayfalarına 1984 yılının 15 Ağustos günü terör saldırısı gibi bilinen Şemdinli ve Eruh da yaptıkları terör eylemiyle adlarını terör örgütü olarak duyurmuşlar ve o zamandan Türkiye devletine ve halkına etnik terör saldırılarının ardı-arası kesilmemiştir.<sup>30</sup> Diğer bir etnik terör saldırıları yapan terör örgütü ise ASALA terör örgütüdür. Bu örgüt 1975 yılında kurulduktan sonra Türkiye’de, Türkiye dışında ve Türkiye halkına devletine karşı sayısız terör saldırısında bulunmuştur. Dünyanın en korkunç saldırılarını gerçekleştiren Terör örgütlerinden biride Asala Terör örgütüdür. ASALA Terör örgütü 1975 yılının 20 Ocak tarihinde İRAKLI bir ermeni TOKAŞYAN soy isimli HARUTYUN isimli ermeni tarafından Lübnan’ın Beka vadisinde kurmuştur. Ancak ASALA Terör örgütünün kuruluşu 20 Ocak 1975 Lübnan’ın başkenti Beyrut’ta kuruluşu ilan edildi. "ASALA Terör örgütünün kurucusu olan HARUTYUN TOKAŞYAN yaptığı terör eylemleri zamanı lakap olarak kendine AGOP AGOPYAN adını bazense Vahram VAHRAMIAN, İran İRAMIAN lakaplarını kullanmıştır.<sup>31</sup> ASALA Terör örgütünün ismi normalde İngilizcedir ve anlamını “Armenian Secret For The Liberation Of Armenia” kelimesinden yani Ermenistan gizli ordusu anlamından almaktadır. "Bir zamanlar ASALA askeri desteği maalesef bizim için değerli bir devlet olan Suriye’den askeri mühimmatı ise Filistin Halk Kurtuluş Cephesi adlı bir örgütten almıştır.<sup>32</sup> ASALA çoğu kes Ermeni Milli Komitesi, Ermeni Halk ihtilal Harekâtı, Kıbrıs Ermenilerini Mücadeleye Çağırıyor, Kıbrıs Ermeni Rum Teşkilatı gibi birçok paravan terör

<sup>30</sup> Reyhan İŞERİ, “Türkiye’de Etnik Terör: Asala ve PKK Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, 2008, 43-44.

<sup>31</sup> Ali GÜLER ve Suat AKGÜL, “Sorun Olan Ermeniler”, Berikan Yayıncılık, Ankara, 2003, 361.

<sup>32</sup> Sabah Gazetesi, "İsrail'e karşı mücadele veren Filistinli radikal örgütler".  
[http://www.sabah.com.tr/ozel/arafat206/dosya\\_211.html](http://www.sabah.com.tr/ozel/arafat206/dosya_211.html)  
Erişim: 16 .06.2018.

örgütlerinin kullanarak eylemlerinin yapardı. ASALA terör örgütü 15 yıl sürse de Türkiye'nin diplomatlarını haince öldürmesiyle ve kanlı saldırılarıyla kanlı tarihe yazılmıştır.<sup>33</sup>

### **Devlet Terörü:**

**Devlet Terörü genelde süper güçler olarak tanımlanan ülkeler olan İngiltere, Rusya, Çin, ABD ve İsrail daha zayıf devletleri yönetmek istemesi ve ülkeleri karıştırmasıdır.** ABD askerlerinin Afganistan ve İRAK savaşı sırasında tam silahla teçhiz edilmiş insansız hava araçları olan SİHA ile Afganistan'ın ve Irak'ın çoğu bölgelerinde sivilleri bilerek öldürmeleri veya askerlerin işkence ile masum insanları katletmesini örnek gösterebiliriz. İsrail'in Gazze bölgesindeki yaptıkları, Çin'in Doğu Türkistan'daki halka uyguladığı soykırım ve katliamı örnek teşkil eder diğer taraftansa Ermenistan'ın Karabağ'da insanları vahşice, gaddarca işkence vererek katletmesini Devletlerin yaptığı terör eylemleri gibi örnek gösterebiliriz.<sup>34</sup> Taliban terör örgütünün Afganistan yönetimini ve halkını yıllardır ve hala terör saldırıları ile korku altında tutmasını ve buna nitekim diğer süper güçlerinde destek vermesi bilinir durumdur.

### **Narko Terörizm:**

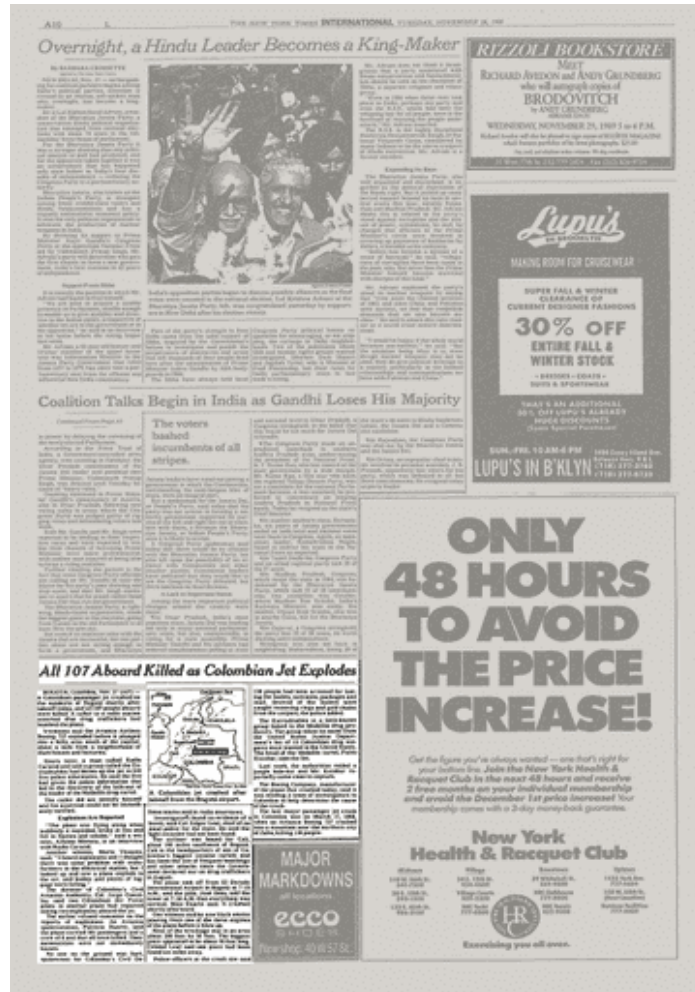
Narko terörizm dediğimiz kavram uyuşturucu kaçakçıları, uyuşturucu satıcıları olsun isterse de imalatçıları olsun ve ya daha farklı bir kelimeyle uyuşturucu baronlarının terör örgütleriyle olan ilişkilerini anlatmaktadır bu kavram. Bu kavram çerçevesinde birçok uyuşturucu baronunun terör örgütleriyle ilişkisi olduğunu göre biliriz. Örneğin: Pablo Narco Escobar gibi tanıdığımız uyuşturucu baronu kokain satışıyla dünyanın %80-ni kokainle zehirliyordu. Escobar'ın en büyük terör saldırısı olarak tarihe geçen olaylardan biri ise İspanya'da Bask ETA Terör Örgütünün bombalı eylemcisi olan İspanyol lakaplı gerçek adı CİA'nın gizli belgelerinde Efrain GONZALES olarak bilinen bomba uzmanını Bogata'ya davet ederek Avianca Havayolları Uçuşunun bombalanmasını emretmesi olmuştur. Kolombiya'daki

<sup>33</sup> Şenol Kantarcı ve Sedat Laçiner, "Ermeni Sorunu El Kitabı", Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, 111.

<sup>34</sup> Ahmet İNSEL, "Devlet Terörü".  
[http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/819931/Devlet\\_teroru.html](http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/819931/Devlet_teroru.html)  
Erişim:2.10.2018.

bu büyük saldırı 27 Kasım 1989 yılında Avianca hava yolu şirketine ait 203 sayılı Boeing 727 uçağının bombalanması sonucunda 107 sivil insan hayatını kaybetti. The New York Times gazetesi Pablo Escobar'ın olayla ilgisi olduğundan kısaca böyle bahsetmiştir:

*Medellin ilaç üreticilerine bağlı az bilinen bir gruptur. Grup, adını Amerika Birleşik Devletleri'nde en çok aranan 12 Kolombiya uyuşturucu şüphelininin ABD Adalet Bakanlığı'nın listesinden alıyor. Medellin kartelinin başı Pablo Escobar, listenin başında bulunuyor.*<sup>35</sup>



Resim 1: (The New York Times, 1989)

<sup>35</sup> The New York Times, “All 107 Aboard Killed as Colombian Jet Explodes”.

<https://www.nytimes.com/1989/11/28/world/all-107-aboard-killed-as-colombian-jet-explodes.html>  
Erişim:2.10.2018.

Word Press'e röportaj veren Fred Whitehurst ise bu terör saldırı olayını olayı şu kelimelerle anlattı:

*‘FBI'da hiç kimse emir olmadan yalnız davranmaz. Bizden aldığımız her belgede bize açıkça verilen net hedeflerimiz vardı. Eğer bir polis örgütü onlara ‘suçluluğun kanıtını’ sunmamızı dilerse, o zaman faillerin zaten tutuklandıkları bireyler oldukları konusundaki mutlak inançlarını birçok yönden anlattılar. Birleşik Devletler Başkanı, ülkeye ulusal haberlerde Dandeny Munoz Mosquera'nın dünya tarihindeki en korkulan suikastçılardan biri olduğunu söylerse, o zaman her ajan bu beyanı desteklemek için bilgi vermesi gerektiğini bilir. Eğer liderler hakikatin temeli için endişe duymazlarsa, çoğu insan onları takip eder. ’Avianca Airlines Flight 203, Bogotá'daki El Dorado Uluslararası Havalimanı'ndan Cali'deki Alfonso Bonilla Aragón Uluslararası Havaalanı'na bir Kolombiyalı iç hat yolcu uçuşu oldu. Avianca Flight 203, 27 Kasım 1989'da Soacha belediyesine çarptı.<sup>36</sup>*



**Reim 2:** <https://gosint.wordpress.com/2017/11/30/suspicious-aviation-tragedies-november-27-1989-avianca-flight-203/>

<sup>36</sup>‘Suspicious Aviation Tragedies November 27 1989 : Avianca Flight 203’

<https://gosint.wordpress.com/2017/11/30/suspicious-aviation-tragedies-november-27-1989-avianca-flight-203/>

Yakın Tarihe bakarsak PKK terör örgütünün uyuşturucu kaçakçılarına transit geçiş sağladığı görülmektedir. Gazeteci ve araştırmacı İlhan BALIN yaptığı araştırmada PKK'nın uyuşturucu satışında uyuşturucu baronlarına yardımcı olduğundan kısaca şöyle bahsetmiştir: PKK üst düzey idarecileri terör örgütlerini uyuşturucu satışının ve kaçakçılığının dışında tutma düşünceleri örgüt için bir olumlu sonuç vermedi. PKK terör örgütünün uyuşturucu üretiminin ardından sokak satışı ve dünya seviyesindeki ihracı söz konusu olması terör örgütünün uyuşturucu ticaretine dâhil olarak yaptığını görüyoruz. Diğer taraftansa PKK terör örgütü kara para aklama ile ilgili olarak terör grubunun yöneticilerinin isimleri ABD'nin Hazine Bakanlığının “Özel Olarak Belirlenmiş Uyuşturucu Kaçakçısı” listesine dâhil edilmiştir.<sup>37</sup>

### **Siber Terörizm:**

11 Eylül saldırısından kısa bir süre önce gelişen birkaç tane olumsuz gelişmeler Amerikan ordusundaki bilgisayar teknolojisinin düşük sistemli olduğunu göstermiştir. Bunun gibi olaylar ABD'nin askeri sisteminde boşluklar olduğu ve en önemlisi ise 2001 yılı 11 Eylül saldırısında Pentagon binasına yapılan saldırıda ABD'nin ister siyasi olarak isterse de ekonomik olarak güvenlik sisteminde açık olduğunu göstermiştir. Gelen terör tehditleri sonucunda siber terör ve güvenlik kavramlarını ortaya çıkmıştır. Siber terörizmin önümüzdeki yıllarda daha tehlikeli olarak karşımıza çıkacağını göreceğiz.<sup>38</sup>

### **11 Eylül 2001 Terör Saldırısı Sonrası Küreselleşme**

ABD'nin soğuk savaş dönemi dediğimiz 1945-1990 yılları sonrası strateji politikasında iki farklı döneme ayırmak gerekir. Birincisi 1990'lı yıllar, ikincisi de ABD'ye terör saldırısının yapıldığı 11 Eylül 2001 ve sonrası dönemdir.<sup>39</sup> Soğuk savaş sonrasında ABD'nin Orta Doğu'yu idare etme düşüncesi 1979 yılı ekonomik krizine ve ardından I. Körfez savaşı ve II. Körfez

<sup>37</sup> İhsan BAL, “PKK ve Narko Terör”

<https://www.haberturk.com/yazarlar/ihsan-bal/760658-pkk-ve-narko-teror>

Erişim:2.10.2018.

<sup>38</sup> Oktay ALINAK, “Siber Terörizm”, TASAM yayınları, 2004, 11-15

<sup>39</sup> Ramazan GÖZEN, “Amerikan Dış Politikası”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2014, 23.

savaşına sebep oldu. 1990'lı yıllar SSCB'nin dağılması sonucu "Küreselleşme" olgusunu ortaya attı ve birçok cumhuriyet bir kaç yıl içinde bağımsızlıklarını kazandı. 2000'li yıllar ise terör saldırılarının artmasıyla özellikle 11 Eylül saldırısının ardından böylece "güvenlik" kavramı **uluslararası sisteme dâhil oldu**. 2001 yılının 11 Eylül günü tek Amerika Birleşik Devletleri için değil tüm dünya için yeni bir düzenin ve küreselleşmeyle birlikte oluşan ülkelerarası savaş perdesini açtı. Dünyanın geleceğini değiştiren 11 Eylül günü Orta Doğu halkı için sonun başlangıcı haline geldi. Amerika Birleşik Devletleri dâhil olmakla tüm Avrupa devletlerinde bir "İslam fobi" korkusu yarandı. İslam karşıtı hareketler giderek artarak İslam dini rencide edildi. İnsanların gözünde müslüman olan her kes bir teröristtir görüntüsü ABD veya Avrupa medyası tarafından gösterildi. 2001 yılı 11 Eylül günü El-kaide mensubu teröristlerin kaçırdıkları 4 adet yolcu uçağı New York-da yerleşen dünya ticaret merkezi olarak bilinen 110 katlı ikiz kulelere iki uçakla saldırı yapıldı ve saldırı ilk olarak kuzey ve güney kulelerine çarptı. Dünya ticaret merkezine iki uçakla yapılan saldırıdan 2 saat sonra 110 katlı ikiz kuleler yerle bir oldu. Aynı zamanda diğer bir saldırı kaçırılan 3. uçakla Amerika Birleşik Devletleri savunma bakanlığına bağlı olan karargâh gibi faaliyet gösteren Pentagon binasının batı cephe kısmına saldırı gerçekleştirildi. Kaçırılan 4. uçak D.C Washington-u hedef almaktaydı ancak yolcuların teröristlere müdahalesi ile Pennsylvania eyaleti yakınına düştü. Yapılan saldırılar sonucunda 2 bin 966 insan hayatını kaybetti. Bu olay tarihin tozlu sayfalarına kara harflerle yazıldı. Olay sonrasında ( Federal Soruşturma Bürosu) bu terör saldırılarının araştırmasına başladı. Federal Soruşturma Bürosunun (FBI) 16 Eylül 2001 tarihinde verdiği resmi açıklamada Pentagon'a yapılan saldırıda 125 insanın Pentagon binasındaki çalışanlardan, 53-ü uçak yolcusu, 6-sı uçağın mürettebat heyetinden, 5-i terörist olmak üzere 189 insan hayatını kaybettiği belirtildi. FBI resmisi Agent S.M. tarafından yapılan açıklamada bu 4 terör saldırısı sonucunda 3000 insanın hayatını kaybettiği denildi. Bu saldırıların ardından dünya devletleri, uluslararası sistem esasen de Orta Doğu yeniden şekillendi. Orta Doğu'da oynanan oyunlar vekâlet savaşları gittikçe değişen sistem ve küreselleşme sonucunda Arap Baharı ile Orta Doğu'nun haritası yeniden belirlendi.

Orta Doğu'da süper güçler dediğimiz Rusya, ABD, İsrail ve Orta Doğu'da etkin konumda olmaya çalışan Suudi Arabistan vekâlet savaşlarıyla bu bölgelerin konumunu belirlemeye çalışıyorlar. Araştırmacı ve gazeteci Atilla SANDIKLI vekâlet savaşlarını kısaca böyle açıklamaktadır:

*Vekâlet savaşları devletlerin, özellikle küresel ve bölgesel güçlerin kendi çıkarlarını elde etmek için nüfus alanlarını genişletmek maksadıyla: kendi askeri unsurlarını kullanmaktan ziyade, müttefiklerini, edilgen ülkeleri, hedef ülkedeki parçalanmış yapıları ve yandaşlarını cepheye sürmek suretiyle gerçekleştirdikleri yapılarıdır.*<sup>40</sup>

Arap Baharının gelişi aslında temelleri ABD'nin BOP adını verdiği Büyük Orta Doğu (Greater Middle East Project) projesinin temelini oluşturmuştur. Projenin ana amacı Orta Doğu'yu kısa süre içinde Batıya entegre etmek ve ülkeleri batılılaştırmak olmuştur. ABD'nin Orta Doğu'da tek süper güç olma isteğinden Rusya, İran ve Çin gibi diğer süper güç konumundaki devletler rahatsız olmuş ve buna istinaden Şanghay İşbirliği Örgütünü kurmuşlardır. Bu örgütün ana düşüncesi ABD'nin Orta Doğu'da kendi düzenini kurmasını engellemektir.<sup>41</sup>

## Sonuç

Makalede esasen bu tespitlerde bulunmak istiyorum: Terör dediğimiz kavram çok eski zamanlardan beri insanları korku panik haline getirerek o toplumu ve ya halkı bu eylemci grupların istedikleri gibi yön vererek yöneltmek isteğidir. Soğuk savaş yıllarında, 1945-1990 takvimleri aralığında genelde süper güç konumundaki devletler küçük devletleri yönetmek veya istediği gibi politikalarını idare etmeye çalışmışlardır. Gerek ABD'nin, gerekse de Rusya'nın soğuk savaş döneminde bir birlerine karşı sıcak çatışmaya girmeseler de küçük devletleri karıştırarak veya ister ekonomik isterse de silah mühimmat vererek iç savaş yapması veya küçük devletlerde darbe yaptırması çok görülmüştür. 1945-1990 yılları arası artan ve hala satışı devam eden Narko ticaret ve bunlara desten veren açık satışına izin veren ülkelerde vardır. Narko ticarete destek veren Terör örgütleri her zaman bu ticaretin en büyük ortakları olmuşlardır. Pablo ESCOBAR gibi narko baronlarının ortaya çıkışı ve bir zaman sonra durdurulamaz hale gelmesi ve en sonunda bu Narko baronun terör örgütlerine para ve narkotik sağlayarak terör eylemleri yaptırması sayısız insanın zehirli maddeden ve terör eylemlerinden hayatını kaybetmesiyle sonuçlandı. Son yıllarda PKK terör örgütünün narko ticarete yardımcı olduğu tespit edilmiştir. 1945-1990 yılları Türkiye açısından bakarsak çok

<sup>40</sup> Atilla Sandıklı, "Vekâlet savaşları: Ortadoğu ve Türkiye"

[http://www.bilgesam.org/incele/2293/-vek%C3%A2let-savaslari--ortadoğu-ve-türkiye/#.W7SD\\_nszbDe](http://www.bilgesam.org/incele/2293/-vek%C3%A2let-savaslari--ortadoğu-ve-türkiye/#.W7SD_nszbDe)  
Erişim: 3.10.2018.

<sup>41</sup> Atilla Sandıklı, "Arap Baharı ve Türkiye" Bilgesam yayınları, (2016): 1-5.

sakin geçmemiştir. Türkiye'yi tehdit eden ve saldırılarıyla yıpratmaya çalışan ASALA ve PKK gibi örgütler bu dönem araklığında boy göstermiştir. ASALA terör örgütünün varolduğu 15 yıllık bir süre içerisinde Türkiye'ni hedef alması ve Türkiye'nin yurt dışındaki sefirlik ve konsoloslarını öldürmesi bu terör örgütünün etnik bir terörü izlediğini görürüz. 1990 yılında SSCB'nin yıkılmasından sonra Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Özbekistan gibi devletlerin özgürlüklerini kazanarak kendi cumhuriyetlerini kurması ve küreselleşmenin başlangıcı olarak göre biliriz. 2001 yılında ikiz kulelere olan Terör saldırıları sonrasında Orta Doğu'nun tarihi değişti diye biliriz. ABD ve Avrupa'nın gazete, internet ve televizyon kanallarının vasıtasıyla İslam dininin karalanma çabası başarılı oldu. İslam dini dünyaya terörü besleyen bir din olarak gösterildi. NATO'nun kırmızı kuşağı olan SSCB'nin dağılmasının ardından 2001 yılının 11 Eylül saldırısıyla NATO'nun kırmızı kuşağı yeşil kuşağa çevrildi. BOP projesi ve ardından Arap Baharının alevlenmesiyle Orta Doğu terör, korku ve öfke kuyusuna dönüşmüş durumdadır. Rusya ve ABD'nin Orta Doğu'da etkin olma arzuları vekâlet savaşlarının başlaması ile sonuçlandı. Orta Doğu'da şimdi DAESH, PKK'ya bağlı PYD-PYG, EL-Kaide, Taliban, Hizbullah gibi birçok terör örgütü mevcuttur ve hale aktif durumdadırlar. Bu terör örgütlerine verilen maddi destek kesilmedikçe Orta Doğu terörden kurtulamayacağı görülmektedir.



## KAYNAKÇA

AĞAOĞLU, A., (2018). "Kelime terör".

ALINAK, O., (2004). "*Siber Terorizm*", TASAM dergisi, Ankara s. 11-15

ALTINDAL, A., (2006). *Türkiyede ve Dünyada Casuslar*, Destek Yayınları, Ankara .

ARIBOĞAN, D. Ü., (2005). *Nefretten Teröre*, Ümit Yayıncılık, Ankara.

BAL, İ., (2012). "*PKK ve narko-terör*", habertürk gazetesi 22 Temmuz 2012.

BBC Haberleri, (2010). "Tony Blair'in Irak ifadesi", 29 Ocak 2010.

BBC Haberleri, (2016). "Chilcot raporunda Blair'e sert eleştiriler", 6 Temmuz 2016.

BBC Haberleri., (2016). "*Almanya'da 'gizli belge yayımlayan' gazetecilere soruşturma talebi*", 27 Nisan 2016

BİLGİÇ, M. S., (2009). "Terör ve Terörle Mücadele", *BİLGESAM Yayınları Dergisi*, İstanbul s. 7-10.

CIA, (2012). "*CIA Hakkında*" 18 Aralık 2012.

DEDEOĞLU, B., (2014). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul.

Deniz, A., (2015). *Toplumsal Hareket Teorileri ve Ortadoğu İsyanları*, Orion Kitapevi, Ankara.

ÖKTEM, E., (2011). *Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları*, Derin Yayınları, İstanbul.

FBI., (2018). *Terrorism*, 15 Temmuz 2018.

GÖZEN, R., (2014). *Amerikan Dış Politikası*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Guillaume, G. (2004). *Terrorism and International Law, International and Comparative Law Quarterly, Oxford s. 537-548.*

GÜLER, A.- AKGÜL, S., (2003). *Sorun Olan Ermeniler*, Berikan Yayıncılık, Ankara.

HELVACIKÖYLÜ, G., (2007). "Terör Nedir?", Türk Aysa Stratejik Araştırmalar Merkezi, 13 Şubat 2007.

HERMAN, M., (1999). "*Intelligence Power in Peace and War*", Cambridge: Cambridge University Press.

<https://gosint.wordpress.com/2017/11/30/suspicious-aviation-tragedies-november-27-1989-avianca-flight-203/> Erişim: 02/10/2018.

İNSEL, A., (2017). "Devlet Terörü", *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Eylül 2017.

- KANTARCI, Ş.- L AÇİNER, S., (2002). *Ermeni Sorunu El Kitabı*, Ankara Üniversitesi Basım evi. Ankara,
- KARABULUT, A. - DEĞER F., (2015) "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve KUYAKSİL, A., (2014). "Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dini Kavramlar", HYPERLINK "<http://dergipark.gov.tr/assam>" ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi , 85-87. HYPERLINK "<http://dergipark.gov.tr/assam/issue/32283>" C 1, S 1, İstanbul s. 79 - 114
- ÖZDAĞ, Ü., (2016). *İstihbarat Teorisi*, Kripto yayınları, Ankara.
- Realist Yaklaşım'a Genel Bakış", İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s. 74-76.
- Sabah Gazetesi, (2011). "İsrail'e karşı mücadele veren Filistinli radikal örgütler"
- SANCAKTAR, C., vd. (2016). *Uluslararası Güvenlik*, Beta Yayınları, İstanbul.
- SANDIKLI, A., (2016). "*Vekalet Savaşları: Ortadoğu ve TÜRKİYE*", Bilgesam Stratejik Araştırmalar Merkezi, 19 Ocak 2016.
- SANDIKLI, A., (2016, 11 15). "ARAP Baharı ve TÜRKİYE" Bilgesam Stratejik Araştırmalar Merkezi, 15 Kasım 2016.
- Special Agent S.M., (2018). Video Transcript, FBI, 18 Eylül 2018.
- Terör tanımı., (1991). Terörle Mücadele Kanunu TBMM, 12 Nisan 1991
- The New York Times., (1989). "All 107 Aboard Killed as Colombian Jet Explodes", The New York Times About the Archive, 28 Kasım1989
- TZU, S., (2016). *Savaş Sanatı*. Çev. OTKAN - FİDAN, İş Bankası Kültür yayınları, İstanbul.
- TÖRELİ, Türkmen, 2015, PKK Terör Örgütü (1978-1998), Türkiye Alim Kitapları Yayınları, (OmniScriptum GmbH & Co. KG) Saarbrücken.
- United Nations Office on Drugs and Crime., (2004). *BM Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suçlarla Mücadele Dairesi (UNODC) tarafından düzenlenen 6 Mart 2003 tarihli Birleşmiş Milletler Terörle Mücadele Komisyonu (CTC) Özel Toplantısı raporu* Viyana, 12 Mart 2004.
- Url-1 HYPERLINK < "<https://www.theguardian.com/profile/richardnortontaylor>" Richard N. T ., (2015). "Terror trial collapses after fears of deep embarrassment to security services", The Guardian, 1 Haziran 2015.

- Url-1 [www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_gts&kelime=TERÖR](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TERÖR) (Erişim: 15.07.2018)
- Url-10 <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jun/01/trial-swedish-man-accused-terrorism-offences-collapse-bherlin-gildo> (Erişim: 09/30/2018).
- Url-11 [http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/819931/Devlet\\_teroru.html](http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/819931/Devlet_teroru.html) (Erişim: 02/10/2018)
- Url-12 [http://www.bilgesam.org/incele/2551/-arap-bahari-ve\\_turkiye/#.W7TIVXszbDd](http://www.bilgesam.org/incele/2551/-arap-bahari-ve_turkiye/#.W7TIVXszbDd):  
<http://www.bilgesam.org/incele/2551/-arap-bahari-ve-turkiye/#.W7TIVXszbDd> (Erişim: 04/11/2018)
- Url-13 <http://www.bilgesam.org/incele/2293/-vek%C3%A2let-savaslar--ortadogu-ve-turkiye/#.W99m0XszbDf> (Erişim: 04/11/2018)
- Url-14 <https://www.nytimes.com/1989/11/28/world/all-107-aboard-killed-as-colombian-jet-explodes.html> (Erişim: 02/10/2018).
- Url-15 <https://www.un.org/sc/ctc/news/document-source/united-nations/unodc/> (Erişim: 02/10/2018).
- Url-16 [https://www.fbi.gov/video-repository/about-us-ten-years-after-the-fbi-since-9-11-911-911\\_videos-am/view](https://www.fbi.gov/video-repository/about-us-ten-years-after-the-fbi-since-9-11-911-911_videos-am/view) (Erişim: 18/09/2018).
- Url-17 <https://www.fbi.gov/investigate/terrorism> (Erişim: 15/07/2018).
- Url-18 [https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160427\\_alman\\_gazeteciler\\_adresinden\\_alindi](https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160427_alman_gazeteciler_adresinden_alindi) (Erişim: 01/10/2018).
- Url-19 [www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf](http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf) (Erişim: 10/10/2018).
- Url-2 [http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/4162/siber\\_terorizm\\_raporu](http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/4162/siber_terorizm_raporu) (Erişim: 02/10/2018)
- Url-3 <https://www.haberturk.com/yazarlar/ihsan-bal/760658-pkk-ve-narko-teror> (Erişim: 10.02.2018).
- Url-4 [http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/515/teror\\_nedir](http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/515/teror_nedir) (Erişim: 09/30/2018).
- Url-5 [www.cambridge.org/core/boos/intelligence-power-in-peace-and-war/39B13810C2D49FD2894827D9BA373CCB](http://www.cambridge.org/core/boos/intelligence-power-in-peace-and-war/39B13810C2D49FD2894827D9BA373CCB) adresinden alındı (Erişim: 08/27/2018).
- Url-6 [http://www.sabah.com.tr/ozel/arafat206/dosya\\_211.html](http://www.sabah.com.tr/ozel/arafat206/dosya_211.html) (Erişim: 2018/09/15).
- Url-7 [https://www.bbc.com/turkce/dunya/2016/07/160706\\_iraq\\_chilchot\\_rapor](https://www.bbc.com/turkce/dunya/2016/07/160706_iraq_chilchot_rapor) (Erişim: 30/09/2018).
- Url-8 [https://www.bbc.com/turkce/multimedya/2010/01/100128\\_live\\_inquiry\\_tony\\_blair](https://www.bbc.com/turkce/multimedya/2010/01/100128_live_inquiry_tony_blair) (Erişim: 30/09/2018).
- Url-9 <https://www.cia.gov/tr/> (Erişim: 09/30/2018).

---

Whitehurst, F., (2017). " HYPERLINK "<https://gosint.wordpress.com/2017/11/30/suspicious-aviation-tragedies-november-27-1989-avianca-flight-203/>" Suspicious Aviation Tragedies — November 27 1989 : Avianca Flight 203 ', Word Press, 30 Kasım 2017.